

memorii | jurnale

Sir Patrick Leigh Fermor (11 februarie 1915–10 iunie 2011) este cel mai apreciat autor britanic de memorii de călătorie din secolul XX. S-a născut la Londra, dar a fost crescut de o familie din Northamptonshire, cunoscându-și părinții, care au plecat în India la scurt timp după nașterea sa, abia la vârsta de patru ani. Deși era un elev de o inteligență scilicet, la optsprezece ani spiritul său nonconformist i-a adus exmatricularea de la King's School, Canterbury, astfel că a continuat să învețe pe cont propriu, citind literatură și studiind operele autorilor antici și istoria. Pe 8 decembrie 1933 a pornit într-o călătorie la pas prin Europa, de la De Hoek, Olanda, cu destinația Constantinopol, aventură pe care a povestit-o mai târziu într-o trilogie considerată capodopera sa. După ce a ajuns la Constantinopol, a continuat să călătorească prin Grecia, unde a luat parte la campania forțelor regaliste împotriva loviturii de stat din martie 1935. Tot în Grecia a cunoscut-o pe Bălașa Cantacuzino, împreună cu care a locuit o vreme la Atena și apoi la Băleni, Galați. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial a luptat în Grecia continentală și în Creta. A primit Ordinul pentru Distincție în Serviciu și Ordinul de Excelență al Imperiului Britanic. Și-a publicat prima carte, *The Traveller's Tree*, în 1950. Au urmat *A Time to Keep Silence* (1957), *Mani. Travels in the Southern Peloponnese* (1958) și *Roumeli. Travels in Northern Greece* (1966). În 1968 s-a căsătorit cu Joan Elizabeth Rayner, împreună cu care a locuit în Kardamyli (lângă Kalamáta) și în Gloucestershire (Marea Britanie). În 1977, respectiv 1986, publică relatările primelor două părți ale călătoriei de la optsprezece ani: *A Time of Gifts. On Foot to Constantinople: From the Hook of Holland to the Middle Danube* (*Vremea darurilor. La pas spre Constantinopol: de la De Hoek, Olanda, până la Dunărea de mijloc*) și *Between the Woods and the Water. On Foot to Constantinople: The Middle Danube to the Iron Gates* (*Între păduri și ape. La pas spre Constantinopol: de la Dunărea de mijloc până la Porțile de Fier*). Cea de-a treia parte a călătoriei este relatată într-un manuscris publicat abia postum, autorul nereușind să termine în timpul vieții revizia lui: *The Broken Road. From the Iron Gates to Mount Athos* (*Drum întrerupt. De la Porțile de Fier până la Muntele Athos* – în pregătire la Editura Humanitas). Apreciate pentru erudiție și pentru stilistica desăvârșită, cărțile sale se bucură de un mare succes și au primit numeroase distincții literare, iar în 2004 autorului i-a fost atribuit titlul de cavalier al Regatului Unit. Patrick Leigh Fermor este atât de iubit, încât în 2014 scriitorul și jurnalistul Nick Hunt a făcut o călătorie de șapte luni pe urmele lui, descrișă în cartea sa de debut, *Walking the Woods and the Water. In Patrick Leigh Fermor's footsteps from the Hook of Holland to the Golden Horn*.

Patrick Leigh Fermor

Între păduri și ape

La pas spre Constantinopol:
de la Dunărea de mijloc până la Porțile de Fier

Introducere de
Jan Morris

Traducere din engleză și note de
Mariana Piroteală

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Marieva Ionescu
Coperta: Ioana Nedelcu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Iuliana Glăvan
DTP: Emilia Ionașcu, Dan Dulgheru

Tipărit la R. A. Monitorul Oficial

Patrick Leigh Fermor

Between the Woods and the Water: On Foot to Constantinople:

From the Middle Danube to the Iron Gates

© The Estate of Patrick Leigh Fermor, 1986

All rights reserved.

Introduction copyright © 2005 by Jan Morris

© HUMANITAS, 2016, pentru prezenta versiune românească

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Fermor, Patrick Leigh

Între păduri și ape: La pas spre Constantinopol:

de la Dunărea de mijloc până la Porțile de Fier /

Patrick Leigh Fermor; trad. și note: Mariana Piroteală; pref.: Jan Morris. –

București: Humanitas, 2016

Index

ISBN 978-973-50-5105-1

I. Piroteală, Mariana (trad., note)

II. Jan Morris (pref.)

821.111-992=135.1

EDITURA HUMANITAS

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România

tel. 021 408 83 50, fax 021 408 83 51

www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro

Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro

Comenzi telefonice: 0372 743 382, 0723 684 194

*Scrisoare introductivă
către Xan Fielding*

Dragă Xan,

Prima parte a acestei povestiri, *A Time of Gifts*, s-a sfârșit pe un pod peste Dunăre, între Slovacia și Ungaria, și, întrucât poate aduce ghinion să te răzgândești la jumătatea drumului, îngăduie-mi să încep a doua parte tot cu o scrisoare către tine. Nu va fi ultima, căci mai am o carte în pregătire, care ne va duce la capătul călătoriei și dincolo de el.

Pornisem din Olanda în anul 1934, intenționând să mă-nto-vărășesc numai cu oameni întâlniți întâmplător și cu alți hoinari asemenea mie, dar, aproape pe nesimțite, când am ajuns în Ungaria și în Transilvania m-am trezit că mă descurc mult mai lesne decât mă așteptasem sau plănuisem: mă plimbam în buiestru pe cai de împrumut, rățăceam de la un conac la altul, adăstam uneori vreme de săptămâni sau chiar de luni în case care, deși poate trecuseră prin multe-ncercări, rămăseseră primitoare. Această parte a călătoriei a fost diferită în multe privințe față de restul. Am trăit vremuri de mare desfătare; totul părea incomensurabil de vechi și în același timp complet nou și necunoscut și, înaintând încet și cu lungi popasuri, am legat prietenii nepieritoare.

Uneori am avut muștrări de conștiință pentru că m-am abătut într-atât de la intențiile inițiale, dar acum, când privesc înapoi după ce am consemnat în scris întâmplările acelor luni, străngerile de inimă se risipesc. Următorii zece ani au măturat lumea îndepărtată a conacelor, și astfel realizez ce norocos am

fost că am întrezărit-o și chiar m-am bucurat de ea o vreme. Se poate ca o nebanuită chibzuință să-mi fi călăuzit pașii pe această bucată din călătorie, iar la sfârșitul ei, la sud de Dunăre, mi-am dat seama, în timp ce traversam defileurile din Balcani cu același pas sprinten de la început, cât de neobișnuite erau meleagurile pe care tocmai le străbătusem: privite retrospectiv, începuseră să capete o strălucire magică, sporită de jumătatea de secol care s-a scurs de atunci.

Caietul de însemnări din acea perioadă, rătăcit în Moldova la începutul războiului și recuperat acum câțiva ani printr-un mare noroc, mi-a fost de mare ajutor, dar nu un sprijin de nădejde, cum ar fi trebuit. Când îmi întrerupeam călătoria cu prilejul acelor lungi șederi, mă opream și din scris: cum țineam un jurnal de călătorie, am crezut, vai, că nu aveam nimic de consemnat. Adesea îmi era greu să mă reapuc când porneam iar la drum și, chiar și atunci, însemnările succinte înlocuiau uneori narațiunea substanțială. Când am început să scriu această carte, temându-mă că unele detalii nu se mai aflau la locul lor, am învăluit pasajele respective în tonul îndoielii și rezervei. Apoi, gândul că nu era totuși vorba de un ghid m-a convins că ordinea nu conta foarte mult, așa că am lăsat povestea să se depe de la sine, nestingherită de avertismente obositoare.

De regulă, cărțile despre această parte a Europei sunt în principal, uneori exclusiv, dedicate politicii, ceea ce mă face să nu mă mai simt atât de vinovat că în cartea mea politica joacă un rol neînsemnat, numai în legătură cu călătoria. Trebuia să arăt cum vedeam eu influența istoriei asupra vieții din Transilvania – consecințele mă priveau direct –, dar vagile mele meditații sunt ponderate de o justificată șfială. Nimic nu ar putea fi mai puțin profesionist decât această relatare „din interiorul Europei“, și de altfel am vorbit pe larg despre indiferența față de politică din acea etapă a vieții mele în *A Time of Gifts*. Primeam mereu vești din afară despre evenimente sumbre, însă ceva din atmosfera văilor și lanțurilor acelora de munți le slăbea

impactul. Erau prevestiri sinistre, dar au mai trecut trei ani până când ele au indicat în mod evident tulburările de peste cinci ani.

Denumirile geografice sunt o problemă minoră, dar săcâitoare. În cazul celor bine-cunoscute, am păstrat formele împă-mântenite de-a lungul timpului, iar pentru celelalte am folosit formele vehiculate la vremea călătoriei. Multe s-au modificat conform modei politice; altele s-au modificat mai târziu; ortografia limbii române a fost revizuită, iar recente schimbări ale ocârmuirii au făcut ca până și în cel mai mărunț cătun cele trei denumiri ale sale să aibă pe rând prioritate. Am încercat să menționez mai întâi denumirile oficiale, urmate de celelalte, acolo unde era cazul. Știu că pe alocuri se creează confuzie, dar, cum nu am scris un ghid, nimeni nu riscă să se rătăcească. Trebuie să-mi cer iertare pentru aceste neajunsuri și sper să fie limpede că nu au nimic de-a face cu partizanatul. Numele câtorva persoane au fost schimbate când acest lucru a părut oportun, dar nu foarte des și de regulă în cazul unor prieteni încă activi pe scena de pe care mulți dintre ceilalți au dispărut. „Von“ apare drept „v.“ pe tot parcursul cărții.

Pentru o carte de acest fel, un scriitor are o datorie enormă și eternă față de multe persoane, iar dacă nu reușesc să le mulțumesc tuturor celor cărora ar trebui să le mulțumesc, n-o fac nici din neglijență, nici din lipsă de recunoștință. Le sunt profund îndatorat vechiului meu prieten Elemer v. Klobusicky, familiei Meran, și astăzi, ca și pe vremuri, lui Alexander Mourouzi și lui Constantine Soutzo. Aș mai vrea să le mulțumesc lui Steven Runciman, pentru vorbele încurajatoare de după apariția primului volum, lui Dimitri Obolenski, pentru înțeleptele sfaturi pe care mi le-a dat în timpul scrierii volumului de față, și lui David Sylvester, lui Bruce Chatwin, lui Niko Vasilakis, Evei Bekássy v. Gescher și, ca întotdeauna, lui John Craxton. De asemenea, îi mulțumesc retrospectiv și Bălașei Cantacuzène, pentru că acum mult timp, în Moldova, m-a ajutat

să traduc *Miorița*. Lui Rudolf Fischer îi datorez mai mult decât pot exprima în cuvinte. Cultura lui enciclopedică și entuziasmul temperat de severitate au fost o încântare și un stimul permanent pe durata scrierii acestei cărți; vigilența lui m-a scutit de multe erori și cred că cele care au rămas au intervenit acolo unde nu i-am urmat sfaturile.

Multe mulțumiri Stellei Gordon, pentru că a avut răbdarea să-mi descifreze scrisul ilizibil, cu un fler demn de Champollion și Ventris.

În ultimul rând, mulțumiri Barbarei și lui Niko Ghika (cărora le dedic această carte), pentru că, în timpul agitatelor deplasări literare, m-au găzduit săptămâni la rând în Corfu, printre galerii și rândunele; Janettei și lui Jaime Parladé, pentru refugiul la înălțime, la vila Tramores din Andaluzia; proprietarilor Conacului cu Cerbi* din apropiere de Bakewell, pentru revizuirea înfrigurată a manuscrisului și pentru sugestia aproape irezistibilă de a intitula aceste cărți *Shank's Europe***; lui Jock și Diane Murray, editorii mei, pentru răbdare și pentru găzduirea din ultima etapă; și, în sfârșit, dragă Xan, ție și lui Magouche, pentru șederile fructuoase, în deplină izolare, în Serranía de Ronda.

Kardamyli, 11 februarie 1986
P.

* Nume dat de autor în glumă domeniului Chatsworth, din Derbyshire, Anglia, deținut de ducele și ducesa de Devonshire.

** *Shank* (engl.) – picior, gambă, *on shank's mare* – la pas, pe jos.

Traversarea podului

POATE CĂ POPOSISEM PREA MULT pe pod. Pe ambele maluri, slovac și maghiar, se adunau umbrele, iar Dunărea, care curgea iute și palidă printre ele, spăla cheiul bătrânului oraș Esztergom, unde o colină abruptă înălța bazilica în lumina amurgului. Marele dom și cele două clopotnițe în stil pallasian, răspândind acum dangăte mai scurte, se odihneau pe un inel de coloane și vegheau peisajul tot mai întunecat până la multe leghe depărtare. Deodată, cheiul și drumul pieptiș care trecea pe lângă palatul arhiepiscopului au rămas pustii. Postul de frontieră se afla la capătul podului, așa că m-am zorit să intru în Ungaria: oamenii pe care acea Sâmbătă Mare îi adusesese laolaltă pe malul fluviului urcaseră până în piața catedralei, unde i-am găsit plimbându-se pe sub copaci, pălăvrăgind cu însuflețire grupuri-grupuri. Acoperișurile se pierdeau în zare, apoi pădurea, fluviul și balta păleau în ultimele rămășițe ale apusului.

Un prieten îi scrisese primarului din Esztergom: „Vă rog să fiți bun cu acest tânăr care merge la pas spre Constantinopol“. Intenționam să-l caut a doua zi, așa că am întrebat pe cineva unde este primăria, dar, înainte să-mi dau seama ce se petrece și spre nedumerirea mea, m-a dus chiar la omul cu pricina. Era înconjurat de nobilii minunat înveșmântați pe care-i admirasem pe malurile Dunării. Am încercat să explic că eu eram hoinarul despre care i se vorbea, iar el s-a arătat uimit, în limitele politetii; apoi s-a luminat și, după o scurtă și comică discuție cu unul dintre personajele acelea impunătoare, m-a dat în grija lui și a

străbătut în grabă piața, spre îndatoriri mai serioase. Însărcinarea a fost acceptată cu o expresie amuzată; mentorul meu trebuie să se fi pricopsit cu mine datorită englezei sale excelente. Purta un costum de gală splendid, închis la culoare; își ținea nonșalant sabia atârnată la încheietura brațului, iar la ochiul stâng îi strălucea un monoclu fără ramă.

Chiar în acest moment, toate privirile s-au îndreptat spre poalele dealului. În ropot de copite și în clinchete de hamuri, primarul ajunsese lângă treptele catedralei, pe care fusese așternut un covor stacojiu. Preoții și cei care purtau lumânările stăteau laolaltă, ceremonioși, iar când trăsura s-a oprit, din ea s-a ivit o siluetă în culoarea flăcărilor: cardinalul, monseniorul Serédy, deopotrivă arhiepiscop de Esztergom și prinț primat al Ungariei, a coborât încet și le-a oferit mâna cu inel celor adunați, care, pe rând, i-au făcut plecăciune pe un genunchi. Alaiul l-a însoțit în impunătoarea clădire; apoi, un paracliser a condus suita primarului la stranele din față, îmbrăcate în pânză stacojie. Am dat să mă furieșez într-un colțișor, dar mentorul meu a fost de neclintit:

— O să vezi mult mai bine de-aici.

Sâmbăta Mare umpluse jumătate din încăpătoarea catedrală și zăream multe dintre figurile întâlnite mai devreme pe malul fluviului: târgoveții în hainele lor cele mai de soi, țăranii cu cizme și veșminte negre, fetele cu pălării care mai de care, cu fuste colorate și mâneci albe plisate și brodate, aceleași care traveraseră grăbite podul cu buchețele de crini, narcise și piciorul-cocoșului. Mai erau acolo dominicani în alb și negru, mai multe călugărițe și puzderie de uniforme, iar aproape de marile porți o ceată de țigani în haine stridente stăteau cu mâinile-n șolduri, sporovăind. Nu m-aș fi mirat să văd vreun urs de-al lor intrând, afundându-și laba în agheasmatarul baroc în formă de murex și îngenunchind.

Ce diferit era totul de atmosfera sumbră de la denia din urmă cu două nopți! Pe măsură ce lumânările erau stinse în suporturile lor, umbrele mai înaintau câte-un pas, până când

mica biserică slovacă se cufundase de tot în întuneric. Aici, lumina a umplut grandiosul edificiu, noi constelații de fitile aprinse pluteau în toate capelele laterale, Lumânarea Pascală stătea aprinsă în prezbiteriu și altarul central era străjuit de niște lumânări înalte cât lăncile, cu câte o stea fixă în vârf. Cu excepția stranelor din față, îmbrăcate în roșu, catedrala, clerul, preotul care oficia slujba, diaconii și toate ajutoarele lor străluceau în alb. Arhiepiscopul, acum înveșmântat în alb și auriu, spre deosebire de ținuta purpurie de cardinal, trona sub un baldachin cu blazon, iar micul său alai era cocoțat rânduri-rânduri pe trepte în fața lui. Cel de pe treapta de jos păzea masivul toiag arhieresc, iar în spatele lui stătea un altul, pregătit să-i ridice mitra înaltă și albă sau să i-o pună la loc pe cap atunci când o cerea ritualul, aranjându-i de fiecare dată clapetele pe umerii acoperiți de pallium. Între timp, în fața naosului splendoarea aproape marțială a notabilităților adunate – pieptarele colorate din mătase, brocart și blană, lanțurile de aur și argint, cizmele hessiene*, albastre, purpurii și turcoaz, pintenii auriți, calpacele din blană de urs cu cleme cu diamante și panașuri de egretă, vultur sau cocor – se armoniza cu splendoarea ecleziastică la fel de bine ca veșmintele din *Înmormântarea contelui de Orgaz***.

Dar cel mai impresionant era costumul negru, ca al noului meu prieten sau ca armura cavalerilor pictați din Toledo. Oare săbiile curbate sprijinite de strane, cu mânere în cruce, de aur și fildeș, și tecile bogat împodobite cu pietre scumpe erau o moștenire a războaielor cu turcii? Când stăpânii lor s-au ridicat, în clinchete, pentru Crez, una dintre săbii a căzut cu zgomot pe marmură. În timpul străvechilor bătălii din pustă, asemenea săbii zburau, din galop, căpățânile turcilor și, desigur, și pe ale ungarilor...

* Cizme cu carâmb înalt și cu un ciucure decorativ, purtate la început doar de ofițeri, apoi și de civili.

** Capodoperă a pictorului spaniol El Greco realizată între 1586 și 1588.

Curând, după un răstimp de tăcere, tuburile de orgă au început să tune și să împrăștie răsunător vestea Învierii lui Hristos. Zeci de voci s-au pornit din prezbiteriu, de pe transept se auzea „aleluia“, norul de fum de tămâie se învoldura împrejurul frunzelor de acant sculptate, înălțându-se și pierzându-se în umbrele bolții, și noi mișcări erau în plină desfășurare. Câțiva preoți însoțiți de ajutoarele lor o luaseră înaintea cu lumânări în mâini și cu o cruce și ajunseseră deja la jumătatea naosului. Apoi a urmat un baldachin cu împărtașania purtată într-o monstranță; apoi arhiepiscopul, primarul, cel mai vârstnic dintre nobili, cu barbă albă, șchiopătând și sprijinindu-se greoi pe bastonul de Malacca, apoi restul. Îndemnat de o împunșătură prietenească, m-am alăturat alaiului care înainta agale și imediat, de parcă fumul și sunetele ne-ar fi purtat prin porțile deschise, am ajuns afară.

Întrucât trecuse numai o noapte după luna plină, astrul enorm răspândea o lumină ca de ziua. Procesiunea a coborât treptele și s-a urnit încet; dar când fanfara, care aștepta răbdătoare, a trecut în spatele nostru și a atacat primele măsuri ale unui marș lent, notele au fost înghițite pe dată. Roțile scârțâiau asurzitor, lemnăria pârâia și dangătul polifonic și aproape delirant al clopotelor umplea noaptea; apoi, printre aceste dangăte de bronz s-a mai auzit un sunet, ca o bătaie din palme stăruitoare, făcându-ne să ridicăm privirile. Cu vreo oră înainte, două berze, obosite după călătoria din Africa, coborâseră pe un cuib în neorânduială de sub una dintre clopotnițe, și toată lumea le-a urmărit cum se așază. Acum, alarmate de zarvă, bătând disperate din aripi, cu gâturile întinse, își luau iarăși zborul, întinzându-și înapoi picioarele stacojii. Sub privirile noastre, penele negre s-au deschis pe marginea aripilor albe enorme și apoi bătaile de aripi constante și domoale le-au înălțat spre cer peste coroanele castanilor.

— Frumoasă noapte și-au ales să se instaleze, a spus vecinul meu în timp ce înaintam cot la cot.

Cuprins

<i>Introducere</i>	
de Jan Morris	5
<i>Hartă</i>	12
Scrisoare introductivă către Xan Fielding	15
1. Traversarea podului	19
2. Budapesta	35
3. Marea Câmpie Ungară	55
4. Hotarele Transilvaniei	104
5. Prin pădure	133
6. Tripla fugă	169
7. Podișurile carpatice	208
8. Hotarele Europei Centrale	260
Apendice: Gânduri la o masă dintr-o cafenea între Cazane și Porțile de Fier	295
<i>Indice</i>	299